MONITOR

Na Rok Pańſki 1779.

Num: XL.

Dnia 19. Maia.

Verſate diu quid ferre recuſent quid valeant humeri. --

Hor. art. Pöet. 39.

WJednym z nayſławniey-ſzych Autorow Angiel-ſkich, tymże ſpoſobem piſzących, ktòrym i naſze zgromadzenie Monitora układa, zdarzyło mi ſię czytać kilka liſtow o edu-

kacyi; tak mi ſię zdaie bydź użyteczne, iż ſkrociwſzy i odmieniwſzy ie nieco, dla zabawy i nauki czytelnikow położyć ich tu umyśliłem.

L I S T.

„ Jeſt temu iuż znaczny przeciąg czaſu iakoś W. M. Pan
„ obiecał roztrząſać zdrożności
„ ktòreś w wychowaniu mło-
„ dzieży naſzey poſtrzegł; nie-
„ widząc ieſzcze ſkutku obie-
„ tnic iego pozwoliſz mi że
„ tym czaſem nie ktòre my-
„ śli moie przełożę.

Perykles w ſławney ſwoiey mowie, ktòrą miał na pogrzebie pobitey Atheńſkiey młodzieży na woynie z obywatelami wyſpu Samòs, to między innemi rzeczami powtarza, iż ſzkoda, ktòrą wtey klęsce Rzecz-po-

ſpolita

ſpolita poniosła, ieſt takowa, iak gdyby rok wiosnę utracił. Złe wychowanie podobny ſkutek przynośi dla tego, iż zdaie ſię ubożyć potomność i uwłaczać Oyczyznie korzyści, ktoreby z dobrze wychowaney młodzieży doczekać mogła.

Doktor ieden Hiſzpańſki nazwiſkiem *Huarto* w xśiędze ktòrey tytuł: *Roztrząśnienie umysłòw względem nauk*, to za fundament zdań ſwoich kładzie, iż kogo natura w wrodzoney ſposobności upośledzi, daremnie ſię takowy o nabycie doſkonałości w kunſztach i naukach ſtara. Napoparcie zdania ſwego, kładzie przykład Marka Syna Cycerona; ten mimo naywybornieyſzych miſtrzòw uśilność, mimo Atheńſkie ſzkoły i Oyca tak doſkonałego zabiegi, nietylko

ko uczonym nie zoſtał, ale owſzem przez cały trakt życia ſwoiego uchodził zanieuka. Ztąd pomieniony author wnośi, iżby trzeba każdemu Państwu poſtanowić sędziow, ktòrzyby miarkuiąc dyſpozycyą nmyſłu młodych, do tego każdego w ſzczególności, do czegoby nayważnieyſzą miał ſpoſobność.

Rzadki ieſt takowy człowiek, i owſzem smiele powiedzieć można, iż nie maż takiego, ktòryby niemiał ſposobności do iakiegokolwiek kunſztu lub nauki. Chęć wiedziana co raz więcey i rozpoſtarcia umyſłu ſwego, ludziom wrodzona ieſt, należy ią tylko umieć miarkować, i ſtòsować dobrym ſposobem.

Sprzeciwiać ſię temu wſzyſtkiemu, com wyżey namienił, zdaie ſposob teraźnieyſzy ćwiczenia

czenia młodych ludzi. Wiedney ſzkole ieſt ich kilkadzieſiąt lub kilka set. Wſzyſcy z nich iedney rzeczy uczyć ſię muſzą, bez żadnego względu na każdego w ſzczegulności wiek, ſkłonność, humor i poięcie; i iak gdyby umyſł przymusić i naturę odmienić było w naſzey mocy, mniey baczni częſtokroć nauczyciele, pod ſurową karą każą bydź mowcą, Pòécie; Wierſzopiſem, Geometrze; Filozofem takiemu, ktòrego daleki od ſpekulacyi umyſł, ſnadniey wytwornością gładkiey wymowy zabawić, niżeli ponurey Algebry rachunkiem naieżyć ſię zdoła. Jednym ſłowem coby miały nauki bydź ſtoſowane do poięcia, poięcie musi ſię ſtoſować do nauk.

Nie z inney zdami ſię przy-

czyny

czyny rozdzielone ſą Szkoły, na rożne Claſſes, tylko a żeby każdy według chęci ktòrą w ſobie czuie, albo ſtarsi według zdatności ktòrą w uczniach poſtrzegą, oſadzili ich, po nabyciu doſtatecznym pierwſzych początkow w dzieciach Grammatyki, Logiki w młodzianach.

Przeſadzać drzewko na grunt ktory nie ieſt mu właściwy, ieſt bydź przyczyną ſkażenia iego; silić wrodzaną ſkłonność, rowny błąd ieſt i podobne ſkutki przyniesie.

Lacedemończykowie w wychowaniu młodzi podobny temu ktòrym wſpomniał mieli obyczay. Od lat ſiedmiu wieku iuż zgromadzono dzieci w pewne roty, w ktòrych publicznym koſztem chodowane były. Starcowie, wyięci zliczby

naypowaznieyſzych obywatelow, mieli pilne o nich baczenie; ſądzili w pierwiaſtkach rozkrzewiaiącego ſię umyſłu, do czego ſię ſkłania i może dydź zdatnym, nieznacznie wprowadzali chwalebną emulacyą, czaſem podeyrzania, na ten tylko koniec, aby ſzczegulnych każdego zabiegow poznawać mogli nayſkrytſze wzruſzania, á dopiero utwierdziwſzy doświadczeniem ſpoſobność każdego, bez względu na urodzenie ſtoſowali do uſług publicznych. Tym ſpoſobem Lacedemona wzroſła i ſtała ſię naypierwſzym Grecyi Państwem, potomnym zaś wiekom przykładem rządow Cywilnych, i trybu woiennego.

Jnaczey poſtempuiąc przy-

pro-

prowadzamy Pańſtwo ku ſzkodzie. Ten ktòrego natura do pałaſza ſpoſobi, zle ſię wyda z Brewiarzem; wielu znałem zle piſzących, á mogących dobrze pracować, wktòrych ręku iak pioro tępe i ciężkie, tak młot zapewne byłby dzielny i pożyteczny.

Stoſowaćby ſię mogły te uwagi do Rodzicow obieraiących ſtan dzieciom, mimo wolą i przyłożenie ſię onych, ale ta materya ile bardzo potrzebna, obſzerniey gdzie indziey traktowana będzie. Te zaś o edukacyi myśli ieżeli *publicum* łaſkawie przyimuie, w kilku ieſzcze naſtępuiących liſtach ponowione będą.